

gisa hartu behar herrigintzari zuzenean dagokion eginkizun gisa baizik.

Politikagintzan erabili beharreko hizkera planteatu beharko du alde batetik, eta euskararekin erabili beharreko politika bestetik. Euskara bera ezezik, erakundeen sinesgarritasuna dago jokoan.

Baikorra naiz euskalgintzan diharduten talde, elkarte eta erakundeek jarrera gero eta irekiago erakusten dutelako, handik eta hemendik aurkeztutako proposamenak aztertzeko eta eztabaidatzeko prest daudelako, elkarlanaren beharra gero eta nabariagoa delako eta oinarrizko irizpideok osatu eta hobetzeko bitarteko gisa gizarteratzen direlako.

Herritarrek ere gero eta erantzun zuzenagoa emango diote euskalgintzari. Besteren esperantzan egon ordez, norberak heldu beharko dio normalkuntzaren erantzukizunari. Transmisioaren kontua, hizkuntzari eman beharreko segida, euskararen erabilera ez ditu ez agintariak ez erakundeak bakarrik bideratuko. Familian eta lagunartean egiten den ahaleginak, euskarazko zerbitzuak eskaintzeko emandako pausoak, ahalik eta gehien euskaraz bizitzeko erabakiak bakarrik salba dezake hizkuntza. Euskara ez du euskarazko irakasleak, euskarazko kazetariak edota euskaratik bizi denak bakarrik aurrera aterako. Herritarrak inplikaraziko dituen plangintza eskatzen du normalkuntzak.

JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL

IZANGO OTE GARA GAI?

«*Bonum ex integra causa. Malum ex quocumque defectu*» esaten du, apaiz izateko zorian egon zen adiskide batek, hilkorrok edozein gai epaitzeko orduan ohi darabilgun mekanismo herrena kritikatu nahi duenean. Eta aforismo klasiko horren adierazpenera hurbilduz, badirudi egia dela gauza bat ontzat har dezagun bere osotasunean izan behar duela eta, ordea,

huts bakar bat nahikoa dela osotasunari txarraren etiketa jar-
tzeko.

Zer da euskal kulturaren gaineko aurtengo balantzea egi-
turatzea? Horixe galdetzen ari nintzaion neure buruari lerro
hauek idazten ipini naizenean. Betiko galdera kezkarriak jo
nau: ba ote euskal kulturarik? Eta erantzuna bilatzen hasi
aurrertik *Malum...* esaera etorri zait gogora, huts asko eta naba-
riak konta baititzaket edonondik ekinda ere. Baina aldi berean,
1993ko urtarrilean «Forum Deusto» deritzanak antolaturiko
hitzaldi batean Ramon Labayenek adierazitako mezuak luzatu
dit bere oihartzuna: «Euskal kulturaren etorkizun eta bilakae-
ra *ad infinitum* aldatuko da, euskararekin gerta daitekeenare n
arabera. Gai sortzaile eta, batera zirikatzailea ere, lureko
gatza, (erakutsi beharko du) pentsamendu/komunikazioaren
bitarteko nagusi edo oroitzapen huts bihurtzen den».

Labayenek, behintzat, euskal kultura oraindik *badela* zioen
urtarrilean. Ez da gutxi. Hilabete bat beranduago, Gasteizko
Europa Kultur Etxean Euskariak eraturiko ekintzan Edouard
Glissant izan genuen hizlari, «Herrien Kulturak» gaitzat harturik.
Glissant jauna, filosofo, idazle eta etnologo izateaz gain zenbait
urtez *Unesco*ren *Albistaria* hilabetekariaren erredatoreburu-
tzan jardun zuen. «Ezer baino lehen herriaren hizkuntzari eutsi
behar zaio... herria izango bada» azaldu zigun martinikarrak,
horretarako baliabide guztiak zilegizat harturik.

Beraz, badirudi, euskaldunontzat bederen, euskal kultu-
raz hitz egiten denean euskarazko testuinguruan egiten dena
dela. Hori horrela izanik, ezin daiteke adagioko *Bonum...* har-
tatik hurbil gaudenik esan, ezta gutxiagorik ere. Dena den,
urratsez urrats, badira zenbait erreferentzia apur bat baikor-
txo agertzeko laguntzen digutenak. Eta horietako bat aipatze-
arren, euskarazko herri-prentsak emandako aurrerapena azpi-
marratuko nuke.

Bost urteko tartean hogeita hamabost herri-aldizkari izatera
heldu da, hastapen haietako *Arrasate Press* aitzindariari jarraiki.
Horri esker, milioi erdi irakurle omen da maiztasun tinko batez
aldizkari horietako informazioa jasotzen duena. Ez da txan-
txetako marka, ez halajaina, euskarak ez baitu inoiz hain ira-
kurlego zabal eta zintzorik eduki. Duda izpirik ez, irakurketa-

rako ohiturak euskal kulturaren eraikuntza sendotzen lagunduko du, azken finean kultura ongi antolaturiko unitatea baita, oinarritzko bi sail desberdinetan banatzen dena: lanabes eta baliabide egokiak alde batetik, eta ohituren sistematizazioa, bestetik.

Sistematizazio jarraitzat kontsideratu behar da, zalantzarik gabe, euskara batuaren inguruan emandakoa. Aurten 25 urte betetzen dira Arantzazuko Batzarrean gure hizkuntzaren estandarizaziorako lehen erabakiak hartu zirenetik. Harrez geroztik euskara idatziaren bilakaera askoz zuzenagoa gertatu da, ia-ia errealitate osoa bihurtu arte. Aurten ere, seguru asko, euskarazko liburugintzak marka berria ezarriko du kantitateari dagokionez. Gehienak euskara batuaz argitaratuko dira. Bagoaz, bagoazela dirudi...

Baina, betiko bainakeriak!, hizkuntza idatziaren sistematizazioa bideratuta dagoela dirudien unean hizkera mintzatua gero eta egoera okerragoan bizi dela konturatzen gara. Norbaitek esango du hori fenomeno mundiala dela, hizkuntza guztiak txiroagotzen ari direla eta erru guztia ikusentzunezko komunikabideei leporatu behar zaiela, eurak baititugu kultur estandarizazioaren eragilerik zuzenenak. Ez, gure arazoa ez da hain azalekoa. Aitzitik, euskal gizartearen ezgaitasun sakon eta kronikoan bilatu beharko genuke euskara mintzatuaren galera jarraia eta erdararekiko menpekotasun amaigabea.

Ez, hizkuntzak ez dira gauza izaten bizirik irauteko, liburu edo testu idatzietako sostengu bakarraren bidez eutsiz gero. Eta aurten ere euskarak inoiz baino ordu gehiago bete baditu ere ikusentzuteko programazioetan oraindik ahul, oso ahul antzeman dezakegu gizarteko estratu desberdinetan. Bertsolaritzaren leherpen majikoa, talde eragileen fenomeno eskergarria, euskal rockak gaztediarengan pizturiko garra... hori guztia eta gehiago hutsaren hurrena da euskararen beharra *gure Herri honetako gizarteko talde eta sail denetara igaroarazten ez den bitartean*. Eta, ene irudiz, argi-urte askotara aurkitzen gara oraindik puntu horretatik.

Euskara euskaltzaleen eremura mugatzen da soil soilik; ahertzale izateak ez du adierazi nahi gure hizkuntzarekiko konpramezua. Akertzale ez direnen zirkuluetan, jakina, plan-

teatu ere ez da egiten euskara, nortasuneko agiri bezala. Beraz, kalkulu erraz batek argi azaltzen digu milaka urtetan zehar Kilo-metroak, Korrika, Nafarroa Oinez eta abarreko ekintza txaloga-rrietan ibiliko bagina ere, gizartearen galbaheko zuloak zabal-legiak izango liratekeela ezinbesteko mamiari eusteko. Kon-denatuta nago —seguru asko lerro hauek irakurtzen ari diren guztiok bezalaxe— euskararen militante aktibo izatera, biziak oparitutako egun bakoitzean. Guk bakarrik dakigu zer gogorra den, goizero jaiki eta gure ametsa oztopatzen duen giza egitu-raketa errotuarekin betiko gatazkak berpiztu behar izatea. Behin edo behin dena pikutara bialtzeko gogoa etorri zait. Etsi-garria da, esaterako, Arrasate moduko herri batean —AED, *Arrasate Press*, Arrasate Telebista...— ibilaldi bat egin herria zeharkatuz eta hitzerditxo bat ere ez entzutea euskaraz. Baina, *Bonum ex integra causa* horrekin batere konforme ez nagoenez gero, aurrera jarraitzea beste irtenbiderik ez dut ikusi ohi. Eta hementxe naukazue.

1993a efemerideetako urtea izan da. maiatzean, 68ko haren hogeita bostgarrena bete zen. Eta suziri asko erre da orduko gertaeren interpretazioa bilatu asmoz. *Revival* nostalgiko zalantzakor baten ikuspuntutik, adieraezina adierazi nahi izan da. Distantziak salbatuz, 1968ko maiatza eta 1983ko uholdeak parakatu ditut askotan: ezohizko marea gora, euri-tanta hotza eta hibaiak zikin eta desegokiro ubidetuak. Pariseko jazoera haietan, berriz, unibertsitari-tasen igoera, aurreko urteetako liluraren pitzadura (the dream is over), gaizki ulerturiko oparotasunak sorturiko giza desoreka.

Euskal Herri osoan baina batez ere Bilbon jasandako hondamendi hartatik hamabost urte igaro direnean «berriro gertatuko litzateke ezer ez baita hobeagotu» irakur genezakeen abuztuan. Frantzian, sozialistek porrotik lotsagarriena izan ondoren, Ballardur kontserbadoreak langilegoaren soldaten jaitziera eta solidaritate sozialerako fondoan sorketa iragarri zuen maiatzean.

Baina 1993an gure artean izandako urteurrenik sonatuenak Eusko Ikaskuntza eta Euskaltzaindiarenak ditugu, ezbairik gabe. Euren hirurogeita hamabostgarren urtemugan, bi erakundeek gaur eguneko nondik norakoak ezagutu ahal izan dira. Ez ditugu, oro har, garai on eta erosoak bizitzen. Eta,

gertatu ohi den bezala, kulturarekin erlazionaturiko erakundeak dira murrizketak lehenen pairatzen dituztenak. Frogatuta dago, industrializatutako herrialdeetan ekonomiaren gainean garatu dela kultur prozesua, eta are konkretuagoki errentagarritasuna dirutan neur daitekeen kontzeptu mugatuan. Badi-rudi, dena den, alderantzizko pentsamoldea gero eta indar gehiago hartzen ari dela zenbait gizarretan. Hori horrela, garapenerako planteamenduak kulturarekin bat egin behar duelako ideia nagusitzen ari da. Hortik, bada, garapen ekonomiko zein soziala eragiteko baliagarri daitezkeen kultur egitarauak gauzatzeko premia.

Eusko Ikaskuntzak laguntza eskaini behar dio euskal kulturaren bilakaera aurrerakoari. Oñatin bizi izan zen izpirituari jarraiki, erabat beharrezkoa da euskal komunitate zientifikoaren azterketa burutzea, bihar etziko ikerketa-joerak nondik zuzentzen asmatzeko. Halaber, funtsezko euskal unibertsitaterako zubi-lanak ahalbidetzen lagundu beharko ditu, inoiz Euskadin egiazko Unibertsitate euskalduna izango badugu.

Euskaltzaindiak ere ospakizuna etorkizunari begira antolatatu du. Orain arteko lanari eutsiz, batipat euskara batuaren hedapen eta tinkotze-ahaleginetan oinarritua, helburu berrietara ireki nahi ditu bere saioak, adibidez, ahozko hizkeraren normalizaziora. Euskara idatziaren estandarizazioa ia errealitate osoa denean —kontuan eduki azken 25 urteotan emandako urrats erraldoiak— euskaltzalegoa prest dauka euskararen akademiak xede garaiagoetara jotzeko.

Herrien etorkizuna euren historian, ohitura sustraitu eta aldaezinetan, arte eta hizkuntzetan eraiki behar bada ere, ez izan inozo eta zaudete argi, engainatu nahi izango gaituzte eta. *Nazioarteko ordena berriaren arabera*, orduko *reader's digest* ordezkatua izan da *National Geographic* eta —batek daki!— Guggenheimen gisako pildorekin. Euskal Herriko *virtual reality* bakarra, bere fantasma eta aurriritzien kontra eraman beharreko saiakeran aurkitzen da. Gainerako guztiak ez dio onik egiten.

Horrexegatik, eta baikorra izan nahi dudanez gero, nire lagunak erabiltzen dituen aforismo haiek bakar batean labur-